

Poustevník Vintíř

Legenda a život

Historická postava svatého poustevníka Vintíře, společného světce Čechů a Bavorů, je skryta v spleti legend. Vedle legendických vyprávění existuje tradice úcty, která mu byla vzdávána v rodném benediktinském řádu i od lidu v nečetných poutních místech spojených s osobou světce na obou stranách zemské hranice.

Vintířův život můžeme rekonstruovat na základě poměrně bohatých pramenných zpráv. O Vintířovi se zmiňuje zejména hildesheimský kanovník Wolfher, který kolem roku 1035 dlel v niederaltaiském benediktinském klášteře, jenž sloužil jako středisko misijní činnosti do oblastí ležících za hradbou „Černého lesa“ – Šumavy. Wolfher byl důvěrným přítelem niederaltaiského opata Ratmunda a kolem roku 1050 přepracoval jeho životopis svatého biskupa Gottharda (Vita S. Godehardi Episcopi posterior, 1054). V VIII. a IX. kapitole uvedeného životopisu pojednal poměrně obsírně o sv. Vintíři. Wolfherovo vyprávění je zřejmě velmi věrohodné, neboť se mohl s Vintířem osobně setkat za svého pobytu v Niederaltaichu. S Vintířem se zřejmě dobře znal také řezenský mnich Arnold (Arnulf), autor životopisu řezenského biskupa sv. Emmerama (Vita S. Emmerami Episcopi, 1037), neboť v četných exkurzích v LXI. a LXVIII. kapitole hovoří o Vintířovi. Zajímavá je zde například zmínka o poustevníku Tamónovi, kterou přebírají pozdější legendy (např. barokní česká legenda o sv. Vintíři v rukopise Serie nova 40 vídeňské Národní knihovny). Převažně legendickou povahu má Vita Guntheri Eremitae, sepsaný anonymním autorem na sklonku 11. století pravděpodobně v prostředí břevnovského či rinchnašského klášteře. Čtyři ze třinácti kapitol (I, II, III, VI) jsou doslova převzaty z Vita S. Godehardi. Oč méně zajímavý je tento životopis pro historika, o to zajímavější byl pro výtvarníky, neboť řada v něm líčených legend (např. zázrak s pávem) jim sloužila jako syžety pro cykly či jednotlivé obrazy ze světceva života.

Vintíř se narodil kolem roku 985 a pocházel z rodu říšských hrabat z Käfernburgu, který byl spřízněn s římským císařem Jindřichem II., prohlášeným později se svojí manželkou Kunhutou za svaté. Údajně se již v mládí učil slovanským jazykům. Podle svědectví Wolfherova však byl „illiteratus“, tedy neuměl číst a psát. Po předčasné smrti svého bratra Sizza se ujal vlády rozvětveného rodu. Pro duchovní dráhu se rozhodl poměrně pozdě. V roce 1005 odevzdal svůj majetek klášteřu v Hersfeldu a po pouti do Říma, kterou vykonal v roce 1006, vstoupil do benediktinského klášteře v Niederaltaichu, kde vykonal noviciát. Tento klášter měl již za sebou bohatou historii, neboť byl založen na levém břehu Dunaje poblíž bavorského Deggen-dorfu roku 731 bavorským vévodou Odilem. Klášter, zničený roku 907 za vpádu Maďarů, byl obnoven přičiněním sv. opata Gottharda. Niederaltaický klášter vlastnil rozsáhlé pozemky na českém území, zejména na střední Šumavě. Svědčí o tom například zasvěcení kostela v Anníně sv. Mauricioví, světci, jehož ostatky klášter uchovával. V klášteře na Vintíře jistě duchovně působil svatý opat Gotthard (996–1022), horlivý stoupenec clunyjské klášterní reformy. Roku 1007 složil Vintíř řeholní sliby a podobně jako sv. Benedikt nepřijal svátost kněžství. Se svolením Gotthardovým odešel do Göllingenu, aby se zde ujal řízení klášteře. Odtud se pak po určitých problémech s duchovní kázní vrátil do Niederaltaichu. Brzy se však nespokojil s obvyklou askézí a cvičením v pokoře a roku 1008 odešel do tzv. Nortwaldu, na Ranzinger Berg u Lallingu, vzdálenou tři až čtyři hodiny od klášteře, aby tam o samotě sloužil Bohu. Ale i tam byl v rozjímání rušen, proto se v roce 1011 uchýlil na místo zvané Rinchnach, kde si u říčky stejného jména zřídil poustevnu. Byly zde však tak kruté podmínky, že zde v zimě 1011–1012

---

málem zahynul hladu. Na jaře roku 1012 se k Vintířovi připojilo se svolením opata Gottharda několik niederaltaišských řeholníků a po noviciátě v Niederaltaichu přišli další. Postupně začal v Rinchnachu vyrůstat nový benediktinský klášter. Již 28. srpna 1019 pasovský biskup Berengar vysvětil mnichům kostel sv. Jana Křtitele, neboť Vintíř byl jeho obzvláštním citem. Jak se dovídáme již z Wolfherova životopisu sv. Gottharda, byl svátek sv. Jana Křtitele Vintířovi nejmilejší zřejmě také proto, že sv. Jan trávil dlouhý čas na poušti jako poustevník a Vintíř se chtěl k němu připodobnit. Podobnou roli hrál sv. Jan Křtitel v legendách dalších poustevníků, jako například v životě českého zemského patrona a poustevníka z řádu benediktinů ve sv. Janu pod Skalou sv. Ivana. Společně se oba světci objevují na titulním listě knihy Vintíře Auponěšického *Die Verborgene Ehr ... Beschreibung des Lebens Sanct Ivan ...* (Prag, 1691) se sv. Janem Křtitelem, sv. Benediktem, sv. Scholastikou a Pannou Marií. Vždy na den sv. Jana Křtitele měl podle svědectví Wolfherova Vintíř v Rinchnachu strhující kázání. Rinchnašský klášter získal od svých příznivců velký pozemkový majetek. Císař Konrád II. daroval klášteru roku 1029 kus lesního hvozdu a povýšil ho 1. ledna 1029 mezi říšské kláštery. Praktická potřeba nutila mnichy tento les mýtit a zakládat na jeho místě pole a pastviny. Řeholníci tak naplňovali řádovou devizu *Ora et labora* (Modli se a pracuj). Tato kolonizační činnost, jak víme z Heindlových fresek v Rinchnachu, pronikla i do světcovy ikonografie, neboť je zde zobrazen s motykou jako atributem kolonizace. Na české straně hranice se v této podobě neobjevuje.

Roku 1015 se vydal Vintíř na svoji první misijní cestu do Uher. Podle Vita S. Guntheri a Vita maior sv. Štěpána navštívil Vintíř na uherském dvoře svého příbuzného sv. Štěpána, jehož manželka bl. Gisela byla sestrou císaře Jindřicha II. Do prostředí uherského dvora je kladen známý zázrak s pávem, který se běžně objevuje v ikonografii benediktinských klášterů s Vintířem spojených (Břevnov, Rinchnach, Broumov). Podle Vita S. Guntheri (z latiny přeložil Jos. Truhlář): „I stalo se, když v čas polední svatý Vintíř ke stolu královskému zasedl, že král pečeného páva mu předložil...Než svatý muž žije dle předpisů řeholních a zdržuje se takových pokrmů...Protož stalo se, že mezi hodovníky obvyklou modlitbu vykonával, hlavu do rukou naklonil a prolévaje slzy milost boží za přispění žádal, aby nedovolenými pokrmy se neposkvrnil. Aj divná, předivná věc, dokončiv modlitbu sluha boží když hlavu z rukou pozdvihl, pečený pták na stole ležící obživnul a odletěl...“. Při druhé uherské cestě v roce 1018 Vintíř založil klášter Bakonybel u Veszprem (severozápadně od Balatonu).

V roce 1017 na sněmu v Magdeburku, jak zaznamenal análista Dětmar Merseburský, byl Vintíř pověřen misijní cestou k pohanským Luticům k ústí řeky Havoly a Odry, kteří uctívali boha Svarožiče a v Retře boha Radegasta. O tom, že to zřejmě nebyla cesta snadná, svědčí i pozdější zpráva o tom, že roku 1066 byla obětována pohanským bohům v Retře hlava biskupa Jana z Marienburgu. V paměti byla v době Vintířově jistě mučednická smrt sv. Vojtěcha r. 997. O misijní činnosti Vintířově nemáme žádných zpráv, Hamburské anály však hovoří k roku 1050 o misiích dvou mnichů ze Šumavy („e Bohemiae saltibus“), které skončily jejich mučednickou smrtí. Snad to mohli být žáci Vintířovi z Rinchnachu.

V roce 1040 byl klášter v Rinchnachu z příkazu císaře Jindřicha III. podržzen klášteřem v Niederalteichu. Do pustiny se Vintíř uchýlil opět roku 1040, kdy se usadil na české straně hranice „...v uvedeném českém hvozde...“, snad v Dobré Vodě (Gutwasser) u Hartmanic na střední Šumavě, jak známe z mladší tradice, nebo v Anině, který patřil niederaltaišskému klášteru. Nedaleko Dobré Vody vedla důležitá zemská stezka z Niederaltaichu přes Zwiesel, Ždánidla, Vysoké Lávky, Dobrou Vodu, Hartmanice, kolem Nuzerovské a Volšovské Stráže do Sušice a dále do nitra Čech kolem Práchně ku Praze. Tato stezka byla později zvána stezka Vintířova (Gunthersteig). V souvislosti s Vintířem je stezka již zmiňována v listině Konráda II. z 1. 1. 1029.

Svatý poustevník vystupoval vzhledem ke svému příbuzenstvu často jako politický prostředník. Za tzv. Burgundské války (Rudolf II. Burgundský) v letech 1032–34 byl Vintíř poradcem Konráda II. Dobré vztahy udržoval Vintíř s českým knížetem Oldřichem, kterému pomohl za sporů s Jaromírem získat v Rezně od císaře Konráda II. knížectví. Příznivě byl nakloněn i Oldřichovu synovi Břetislavovi, jemuž byl prý podle Vita S. Guntheri kmetrem. Vintíř působil jako zprostředkovatel za bojů mezi císařem Jindřichem III. a Břetislavem v letech 1040–1041. Výtky některých starších českých historiků (např. F. Palackého), že převedl přes šumavské hvozdy vojsko císaře Jindřicha, se ukázaly jako historicky neudržitelné.

Poslední chvíle života poustevníka Vintíře jsou barvitě líčeny ve Vita S. Guntheri. Podle legendy kníže Břetislav při lovu v prácheňských lesích, osloven hlasem božím z nebes, naražil v pustině na starce, který: „...vyprávěl, že sám jest Vintíř, který jej na křtu svatém držel...“ Dále Vintíř vyslovil přání, aby byl pohřben v břevnovském klášteře. Kníže povolal k umírajícímu pražského biskupa Severa (Šebíře), který dne 9. října 1045 podal umírajícímu svátost. O devět let později pak splnil také Vintířovo přání a založil klášter v Rajhradě. Tělo sv. Vintíře dal niederaltaišský řeholník a potomní břevnovský opat Meginhard převést do Prahy a pohřbil jej v klášterním kostele sv. Markéty vedle oltáře sv. Štěpána.

Úcta a ikonografie svěťce ve výtvarném umění

Již záhy byly činěny pokusy o Vintířovu kanonizaci. Český král Přemysl Otakar II. se obrátil v té věci na papeže Inocence IV., který ustanovil tříčlennou komisi, sestávající z opatů niederaltaišského, rinchnašského a strahovského. Akta měl do Říma přivést vyšehradský probošt Diviš, jenž však naneštěstí cestou zemřel. Opat z Niederaltaichu Heřman odevzdal 9. března 1261 papeži Alexandru IV. podání, v němž byla shrnuta dosavadní jednání, a připojil se ke králově žádosti o svatořečení. Do Říma se chtěl vypravit i břevnovský opat Martin s novými spisy o zázračných uzdraveních, která se udála na přímluvu sv. Vintíře. Spisy se zázraky, potvrzené pražským biskupem Mikulášem, do Říma nedošly, neboť podle legendy sám sv. Vintíř vyjel ve snu břevnovskému opatovi, že ještě nenastal pravý čas jeho kanonizace. O listech se zaznamenanými zázraky sv. Vintíře se již zmiňuje zlomek inventáře z konce 14. století. V témže inventáři je také zmínka o psaném životopise Vintířově. Podle břevnovského letopisce Magnoalda Ziegelbauera v Epitome Historica monasterii Brevnoviensis (Coloniae, 1740) počet zázračných uzdravení přičiněním sv. Vintíře neustále vzrůstal. Český barokní historik Bohuslav Balbín vypočítává v Epitome na tři sta zázraků a tvrdí, že král Přemysl Otakar II. chtěl k břevnovským chrámovým patronům připojit také Vintíře. V břevnovském klášteře se Vintířův svátek ve středověku připomínal vždy 9. října, tj. v den světceva úmrtí, kdy na tento den připadl podle církevního kalendáře sv. Diviš. Podle Bonaventury Pitera v Thesauru absconditu (Brunae 1762), nejrozsáhlejším barokním spise o sv. Vintířovi, nacházejí se zápisy o Vintířově svátku k výše uvedenému dni v rukopise břevnovského martyriologia z 11. století, v rajhradském brevíři ze 13. století a v plenáři z počátku 15. století. Důkazem o neochovejícím účtu ve 14. století je bula papeže Urbana VIII., připouštějící účtu ke sv. Vintíři v břevnovském klášteře. Svědkem účtu ke svěťci na přelomu 13. a 14. století je také nápis na zlomku zvonu (Muzeum hlavního města Prahy), pocházejícího z Břevnova. Opat Bavor z Nečtin podle nápisu nazývá Vintíře, vedle sv. Benedikta a sv. Vojtěcha, patronem břevnovského kostela. Bullou papeže Bonifáce IX. z 9. července 1390 byly uděleny neplnomocné odpustky těm věřícím, kteří navštíví v Břevnově hrob svěťce ve výroční den jeho úmrtí. Ostatky Vintířovy se již od středověku objevují v relikviářích a plenářích, jako například v plenáři sv. Markéty z roku 1406, dnes na bočním oltáři v kostele sv. Markéty v Břevnově.

Husitské války znamenaly pro klášter katastrofu. Řeholníci sice řadu věcí z kláštera odvezli, ale jeho budovy byly husity těžce poškozeny. Jak uvádí český kronikář 16. století Vác-

---

lav Hájek z Libočan, uráželi prý husité Vintíře slovy: „Gunthier ist Hundtier“. Názory na osud světcových ostatků v té době se různí. Podle jezuita P. Albrechta Chanovského (*Vestigium bohemiae piae*) zůstaly v troskách kláštera a probošt kláštera, potomní opat staroměstského konventu Berka, je chtěl vyzvednout, avšak překazila mu to smrt. Podle Balbína z poškozeného kláštera byly Vintířovy ostatky nejprve převezeny k augustiniánům do Kladska a odtud roku 1486 do Broumova. Jiné zprávy hovoří o tom, že ostatky putovaly do dceřiného kláštera v Polici nad Metují. Zde, podle zpráv opata Sartoria z října a listopadu 1684, byla objevena v oltáři sv. Maří Magdalény ztrouchnivělá dřevěná skříňka s lebkou a kostmi, ovšem bez jakéhokoliv označení. Již od doby nálezu se obecně věřilo, že kosterní pozůstatky patří sv. Vintířovi. Pozůstatky byly převezeny do Břevnova, dány do nové schránky a vsazeny do oltáře sv. Václava. Ani zde však nezůstaly dlouho, neboť je dal opat Otmar Zinke nejprve 24. listopadu 1707 a podruhé 27. dubna 1713 přenést postupně do dalších oltářů. Záznamy o tomto dvojím přemístění uvádí listina z 10. června 1717, provázená cínovou tabulkou s nápisy po obou stranách. Listina byla vyhotovena až po konečné translaci ostatků do novostavby břevnovského chrámu sv. Markéty, která se odehrála 11. listopadu 1726. Ostatky byly v chrámu uloženy zezadu do bočního oltáře, nad nímž se již skvěl nádherný Brandlův obraz s námětem smrti sv. Vintíře. Tento způsob umístění byl víceméně motivován tím, že ostatky nekanonizovaných osob nesměly být vystaveny veřejné účtě.

V Břevnově u pramene sv. Vojtěcha byla 18. července 1761 nalezena středověká náhrobní deska s reliéfní postavou sv. Vintíře a otlučenou obrubou, na které zůstala zejména zachována písmena LIS G, která lze číst jako (*Venerabi*) LIS G (*untherus*). Za náhrobek Vintířův desku označil Bonaventura Piter v *Thesauru absconditu*, knize, která byla vydána právě k této příležitosti. Piter dále tvrdí, že deska byla ve Vojtěšce uložena na kládách a nikdy nezmizela z povědomí. Deska byla roku 1761 zasazena do iluzivní malby Josefa Hagera na vnější zdi chrámu, také zřejmě proto, aby, podobně jako v případě Platzerova kenotafu sv. Jana Nepomuckého na vnějšku chóru Svatovítského domu, připomínala poutníkům hrob s ostatky světcovými v chrámu. Freska byla opatřena nápisem: „B. Guntheri Heremitaе gloriosa sepulchralis memoria restaurata A. MDCCLXI a Friderico Abbate Brevnoviensi, Abbate Braunensi.“ Problémem do dnes zůstává datování desky, které se pohybuje od 2. pol. 13. do 15. století.

Největší úcta byla Vintířovi vzdávána v 17. a 18. století. Vintíř se objevuje v barokní literatuře. Oficiální světcův životopis zanesli Bollandisté do *Act Sanctorum*, když podklady pro něj zpracoval B. Balbín. V knize *Antiquae lectionis* (II. díl) od Henricka Canisia z roku 1602 je uvedeno „*Vita S. Guntheri*“. Krátký životopis i zobrazení Vintířovy smrti (rytina Raffaella Sadelera podle předlohy Petra Candida či Johanna Matthiase Kagera) nalezneme v knize *Bavaria Sancta* od P. Matthaese Radera S. J. z roku 1615. Vintířův legendický životopis je také v knize *Životy svatých od Laurentia Suria* (překlad Jiřího Plachého z roku 1625). Četné zmínky o Vintířovi jsou ve spisech českých barokních historiků. Píše o něm například František Beckovský v *Poselkyni starých příběhů českých* (1700), Jiří Crugerius v *Sacri Pulveris* (1672, 1676), Albrecht Chanovský ve *Vestigium bohemiae Piae* (1659), Jiří David v knize *Des kongreiches Bohmen heilsamer Waldartz* (1713), týž latinsky *Medicus Hercinius* (1749) a zejména pak Bohuslav Balbín v *Epitome historica rerum Bohemicarum* (1677) a *Miscellaneích* (IV. díl – *Bohemia Sancta*, 1682). Vynikajícím barokním pramenem je česky psaná legenda v rukopisu vídeňské Národní knihovny (*Series nova* 40), líčící život světce a jeho zázraky. Nejobsbírnější o Vintířovi pojednává již zmíněná publikace *Thesaurus absconditus* břevnovského benediktina Bonaventury Pitera, vydaná 1762, tj. rok po nalezení světcova náhrobku. V knize doprovázené několika Klaubrovými rytinami hovoří také o dalších místech s Vintířem spojených, zejména pak o Dobré Vodě. Vydává zde zajímavé svědectví o votivních deskách v kostelíku, které byly psány ně-

mecky, latinsky a česky. Vědomí, že Vintíř patřil do pantheonu českých světců, utvrzuje i nápis na jedné z votivních desek v kapli v Dobré Vodě: „Já, Ladislav Záborský z Brloha a na Kadově dal jsem tyto obrazy, totiž blahoslavené Panny Marie Staroboleslavské a svatého Vintíře do tohoto kostela na památku l. p. 1639.“ Spojení Vintíře a Panny Marie Staroboleslavské existuje i na drobné devoční rytině z konce 18. století, která je ve sbírkách Uměleckoprůmyslového muzea v Praze. Vědomí sounáležitosti Vintíře s českými zemskými patrony podtrhává též zpráva o tom, že v benediktinském klášteře v Polici byl Vintíř vyobrazen se sv. Václavem a sv. Vojtěchem a pod nimi byl nápis: „Patronové země české, orodujte za nás.“

Poutnímu místu v Dobré Vodě, kde byla navštěvována studánka, u níž vyrostly malé lázně a skála, pod níž měl Vintíř svoji poustevnu, věnoval Jan Adam Höffele spisek „Strom vštípený při tekutých vodách svatý Vintíř vyznavač boží...“ (česky 1749, německy: Ein Baum, gepflantz an den Wasserbächen..., 1745) s rytinou Vintířovy kultovní sochy na titulním listě. Breve Benedikta XIV. z 13. ledna 1753 udělovalo plnomocné odpustky návštěvníkům kostela v Dobré Vodě a další breve ze 17. března 1765 povýšilo tamní hlavní oltář se zázračnou světcovou kultovní plastikou na „Altare privilegium“. Z mnoha památek původně v chrámu, studniční kapli a v kapličce u Vintířovy skály umístěných, přežila josefínské reformy a nepřizřen poválečných let jenom malá část. Je to především Vintířova kultovní, 1 m vysoká dřevěná plastika, z počátku 16. století, která bohužel byla v 60. letech při nešetrné restauraci připravena o barokní atributy. Vzhledem k neobvyklému šatu i k barokním doplňkům je možné, že plastika původně představovala jiného světce a na Vintíře byla „předělána“ někdy na počátku 17. století. Plastika byla mnohokrát reprodukována devoční grafikou, kterou si poutníci odnášeli na upomínku z pouti. Dnes je plastika, jakož i další památky ze zdevastovaných objektů v Dobré Vodě, uložena v Muzeu Šumavy v Kašperských Horách. Z Dobré Vody je také kalich, zhotovený v 1. polovině 18. století, s medailónkem zobrazujícím Vintířovu kultovní plastikou. Podle erbu na noze kalichu ho kostelu věnovali Černínové. K příznivcům Dobré Vody patřili také Wunschwitzové, jejichž znak můžeme spatřit na mramorové krocence v kostele. Z kapličky u Vintířovy skály (Gunterfelsen) pochází malba na plechu (poč. 19. století) s postavou sv. Vintíře a legendickým setkáním Břetislava a Vintíře. Na desce je český a německý nápis, citát převzatý z Vita S. Guntheri: „Ó Břetislave, na tomto místě takový poklad skovaný, který tobě před časy milý byl, nyní ale nám i budoucím, všem, který tebe zbožně hledati budou, příjemný bude.“ V poslední době jsou činěny vážné pokusy z české a bavorské strany o obnovu tohoto starobylého poutního místa.

Ikonografie poustevníka Vintíře je poměrně bohatá a inspiruje se především světcovými legendickými životopisy. Existují určité rozdíly ve světcově ikonografii v Bavorsku a v Čechách. Odlišnosti vycházejí zejména z úlohy, kterou Vintíř na tom kterém území hrál. Vintířova zobrazení se objevují především v prostředí benediktinských klášterů, v nichž žil, působil a nalezl svůj hrob, a na místech legendicky spojených s jeho pobytem (např. Dobrá Voda, Frauenbrünnl). V Čechách se přirozeně objevují zobrazení světce nejčastěji v prostorách klášterů spjatých s Břevnovem, v Rajhradě, Broumově a v kostelích klášterem spravovaných, dále v Polici nad Metují, u sv. Mikuláše na Starém Městě pražském a v Lehnickém poli ve Slezsku. V Rajhradě nalezneme, pomineme-li břevnovskou náhrobní desku, na miniatuře (kol. 1360) v rukopise tzv. Breviáře rajhradského probošta Vítko (1342) nejstarší zobrazení Vintířovo, kde světec má benediktinský řádový oděv a pastýřskou hůl v ruce. Zobrazení Vintíře jako benediktina s holí a kopie milostné sochy z Dobré Vody profillovaly reprezentativní vyobrazení světce na našem území. Postupně pak k postavě poustevníka s holí přibývají další atributy: lilie čistoty, sféra s korunou – symboly moci tohoto světa, jimiž světec pohrdl, růženec a vzácně také páv.

Nejvíce míst na bavorském území spojených s činností sv. Vintíře i jeho zobrazení nalezneme v biskupství pasovském. Překvapivě chudá je světcova ikonografie v Niederaltaichu, kde

---

je pouze marginálně připomenut na barokní monstranci a nástěnné malbě v klášterním kostele od Wolfganga Andrease Heindla.

Nejrozsáhlejším obrazovým cyklem ze života sv. Vintíře jsou fresky od W. A. Heindla v klášterním kostele sv. Jana Křtitele v Rinchnachu. Dal je provést v letech 1728–29 probošt Placidus Haiden. V typologicky vystavěném cyklu (paralela sv. Vintíře a sv. Jana Křtitele, jehož „obzvláštním cítělem“ Vintíř byl) je sv. Vintíř představen jako benediktinský řeholník s motýlkou v ruce, symbolizující kolonizační činnost řádu. Sv. Vintíř rovněž vystupuje jako zakladatel rinchnachšského kláštera v podobě klečící postavy, předávající klášter pod ochranu Panny Marie, a také jako kazatel před oltářem sv. Jana Křtitele. Nechybí zde ani známý zázrak s pávem na dvoře uherského krále Štěpána a připomenuta je i Dobrá Voda. Oltářní obraz, pravděpodobně od W. A. Heindla, líčí smrt sv. Vintíře. Cyklus doplňují vyobrazení osobností niederaltaichšského a rinchnachšského kláštera (svatí a blahoslavení opati Gotthard, Thiemo ze Salzburgu, Volkmar, Ratmund a bl. poustevník Hermann).

Vysoko nad Rinchnachem ve Frauenbründlu je poutní kaple sv. Vintíře, kterou nechal postavit opat niederaltaichšského kláštera Augustin II. Ziegler. Podle legendy se na toto místo uchýlil sv. Vintíř v předvečer velkých církevních svátků k rozjímání. Přenocoval zde na mohutném kameni, na kterém se dodnes ukazuje otisk světcova těla. Nástěnné malby v kapli zobrazující obrácení a smrt sv. Vintíře, vstup do kláštera, zázrak s pávem a Vintíře jako poustevníka namaloval žák brá Asamů Franz Anton Rauscher. Na hlavním oltáři kostelíka je světcova plastika a za oltářem v nice ceroplastika umírajícího poustevníka. K dalším místům, v nichž je Vintíř uctíván, patří poutní místo St. Hermann u Bischofsmais, které založil roku 1323 niederaltaichšský řeholník a poustevník bl. Hermann. Zobrazení sv. Vintíře (socha poustevníka s laní, poprsí světcovo na oválném obraze) nacházíme v pozdně barokním kostele v Kirchdorfu, založeném z Niederaltaichu. V tomto místě pobýval v letech 1041–1050 laický bratr, poustevník Wilhelm. Obrazy a sochy Vintíře nalezneme dále v Regenu, Iggenbachu a Oberkreuzbergu u Grafenau.

Střediskem úcty ke sv. Vintíři, jak již bylo řečeno, byl v Čechách klášter benediktinů v Břevnově, v němž svatý poustevník našel místo k poslednímu odpočinku. Vintíř je zde oslaven především nádherným Brandlovým obrazem Smrt sv. Vintíře, nacházejícím se na bočním oltáři v kostele sv. Markéty, za jehož menzou spočívá světcovo tělo. Oltář sdílí Vintíř společně se sázavským poustevníkem a opatem sv. Prokopem, který byl podle kronikáře Pulkavy z Radonína také břevnovským mnichem. Vintíře zde spojují se sv. Prokopem, který na obraze Brandlově v nástavci krotí ďábla, též některé prvky legendické: poustevnický život, setkání s knížetem na lovu, obliba sv. Jana Křtitele. Důvodem umístění obrazu sv. Prokopa v nástavci však mohlo být také to, že Vintíř nebyl oficiálně kanonizován, a tudíž podle tridentských předpisů nesměl jeho obraz být na oltáři sám. Dvojici obou světců na jednom oltáři můžeme spatřit také na Kovářových obrazech z roku 1743 ve farním kostele v Bezděkově na Broumovsku, jenom s tím rozdílem, že hlavní obraz je věnován setkání sv. Prokopa s knížetem Oldřichem, zatímco v nástavci je sv. Vintíř. Ve společnosti sv. Prokopa a dalších českých zemských patronů, kteří byli až na sv. Cyrila a Metoděje (ti připomínají benediktinský klášter na Slovanéch, odkud na Staré Město pražské řeholníci přišli) členy benediktinského řádu: sv. Vojtěcha, sv. Pěti bratří, sv. Wolfganga, se Vintíř objevuje na obraze Jana Kryštofa Lišky z roku 1693, který byl původně na hlavním oltáři staroměstského chrámu sv. Mikuláše v Praze a po zrušení kláštera byl převezen do Lužce nad Vltavou. Obdobný námět má již také rytina Daniela Dworzaka v knize Bedřicha Bridela (překlad Jindřicha Labe) „Jiskra slávy svatoprokopské“ z roku 1689.

Nejrozsáhlejším epickým vintířovským cyklem v Čechách měly být nástěnné malby v dolním a horním ambitu břevnovského kláštera. Z psaného konceptu je jasné, že zde mimo

jiné měla být čtyři pole vyhrazena sv. Vintíři, a to zázraku s pávem, vyjednávání Vintířovu s knížetem Břetislavem o propuštění zajatců z bitvy u Brůdku, smrti a pohřbu sv. Vintíře.

O Vita S. Guntheri se opírá nádherná monumentální freska Kosmy Damiána Asama (štuky Quirin Egid Asam) s námětem Zázraku s pávem, provedená v letech 1727–28 na stropě slavnostního tereziánského sálu břevnovské prelatury. Zázrak z pávem byl též na nástropní malbě od Felixe Antonína Schefflera v letohrádku Vojtěška v Břevnově a nalezneme ho také v Broumově. Světcovu postavu můžeme v Břevnově ještě spatřit na obraze Jana Petra Molitora z roku 1740, v podobě plastiky Richarda J. Prachnera a ve společnosti benediktinských světců na nástropní malbě od Jana Jakuba Steinfelse v kostele sv. Markéty.

V klášterním kostele sv. Vojtěcha v Broumově se Vintíř objevuje v podobě velké štukové plastiky od Tommasa Soldatiho a na oltáři sv. Benedikta, kde jeho obvyklé atributy doplňuje ještě zapečetěný dopis. Vintířova postava se v Broumově dostala i na mariánský sloup Jana Brokofa z roku 1706. V samotném klášteře se dochovalo několik zobrazení sv. Vintíře (např. obraz Jana Adama Schöpfa Zázrak s pávem). Slávu světce šířili broumovští benediktini do širokého okolí. V Martínovicích je Vintířova plastika na oltáři společně se sv. Jiljím a v Božanovicích tvoří její pendant socha sv. Jana Křtitele. Vintířova zobrazení nesměla chybět ani v menších rezidencích benediktinů: Polici nad Metují, Kladně (zámecká kaple sv. Vavřince, Karel Josef Hiernle) a v Hrdlech (nástropní malba v kapli od Kiliana I. Dientzenhofera z roku 1747). V benediktinském klášteře v Lehnickém Poli je Vintíř oslaven na obraze Václava Vavřince Reintera a plastikou Karla Josefa Hiernleho.

Vzácnější jsou světcovu zobrazení mimo prostředí benediktinských klášterů. Poustevníků velmi poškozený oltářní obraz od Jana Václava Spitzera se nachází v kostele sv. Jana Křtitele v Paštikách u Blatné. Obraz v podstatě reprodukuje grafikou šířenou milostnou sochu z Dobré Vody. Důvod umístění Vintířova obrazu spočívá v zasvěcení kostela sv. Janu Křtiteli, jehož „obzvláštním“ citelem Vintíř byl. Nadživotní kamenná socha Vintířova asi z roku 1770 se nachází v kapli z roku 1856, postavené na místě svatyně z roku 1770 u studánky v bývalých lázních Letiny u Plzně.

Ikonograficky zajímavá jsou některá grafická zobrazení Vintířova. Na drobné Müllerově rytině ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze je zobrazen ve společnosti staroboleslavského paladia a Panny Marie Svatohorské. Pozoruhodná je také Hoffmanova mědirytina, představující sv. Vintíře v postoji oranta s růžencem v ruce, s pávem u nohou a v pozadí s chýšl, v tisku Ungariae sanctitatis indicia (Trnava, 1692).

Bavorský poustevník Vintíř je příkladem světce, který v duchu lásky Kristovy často v minulosti tvořil most mezi znepřátelenými stranami. Jeho osobnost by se mohla stát symbolem smíření dávných i nedávných příkoří, která si Češi a Němci navzájem způsobili.

Prameny a literatura:

- Wolfher z Hildesheimu, *Vita S. Godehardi Episcopi posterior*, in: Mon. Germ. Script. 11., 176–196.
Arnold z Řezna, *Vita S. Emmerami Episcopi, lib. II.*, in: Mon. Germ. Script., 543–574.
Vita Guntheri Eremitae, in: Mon. Germ. Script. 11, 276–279.
Fontes rerum Bohemicarum 1, Praha 1873, 337–346, s českým překladem J. Truhláře.
Annales Altahenses Maiores, in: Mon. Germ. Script. 20, 782–824
Vintr J., *Barokní česká legenda o sv. Vintíři*, in: Wiener slawistischer Almanach, B.10, 1982, 43–56.
Pásztor E., *Gunthero*, in: Bibliotheca Sanctorum 7, 1966, 528–531
Balbin B., *Gunthero*, in: Acta sanctorum 7, Octobris Tomus IV., 1866, 1 054–1 084.
David G., *Des königreiches Böhmen heilsamer Waldartz*, Prag 1713

-
- Heiden P., *Tausend-Jähriges Jubelfest des Closter N. Altaich...*, Regensburg 1732, 63–68.
- Höftele J. A., *Ein Baum, gepflantz an den Wassrbächen Gunther*, Bekenner und Landespatron Böhmens, Prag 1745. Český: *Strom vštípený při tekutých vodách Svatý Vintíř vyznač boží...*, 1749.
- Piter B., *Thesaurus Absconditus...*, Brunae 1762.
- Lackner J. B., *Memoriale seu Altachae Inferioris Memoria...*, Passavia 1779, 7–13.
- Hostaš K., Vaněk F., *Soupis památek historických a uměleckých v království českém*, Praha 1909, 19–21.
- Novotný V., *České dějiny I/1*, Praha 1912, 722–723, I/2, Praha 1913, 33–46.
- Schwarzmeier J., *Gunther von Thüringen, der heilige Klausner und Nationalpatron des Böhmerwaldes*, Winterberg 1940
- Urbánek R., *Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských a václavských a její autor*, díl I, Praha 1948, 419–426.
- Lang G., *Gunther der Eremit, in Geschichte, Sage und Kult*, in: Studien und Mitteilung zur Geschichte des Benediktinerordens und seiner Zweige (SM), 59, 1941, 1–88.
- 1 000 Jahre St. Gunther. Festschrift zum Jahre 1955, Koln 1955.
- Mattausch G., *Missionsarbeit und Reichspolitik des hl. Gunther*, Königstein 1962.
- Liška A., *Guntherus*, in: Zpravodaj chráněné krajinné oblasti Šumava 8/1968, České Budějovice–Plzeň, 38–40.
- Schütz W., *Gunther von Niederaltaich*, in: Lexikon der christlichen Ikonographie, Rom–Freiburg–Basel–Wien 1968, 463–464.
- Pfeffer Kl., *Der heilige Gunther von Niederaltaich*, in: Bavaria sancta II, Regensburg 1971, 98–112.
- Krzemieńska B., *Boj českého knížete Břetislava I. o upevnění českého státu (1030–1041)*, Rozpravy ČSAV, ř. SV, 89, 1979, seš. 5
- Neumann J., *Brandlovy obrazy a ikonografie chrámu sv. Markéty v Břevnově I*, in: Umění XXIX, 1981, 138–143.
- Turek R., *Role jihozápadních Čech v bojích Břetislava I. s Jindřichem III.*, in: Minulostí západočeského kraje XIX., Plzeň 1983, 163–180.
- Maur E., *K dějinám historického vědomí*, in: Acta Universitatis Carolinae–Philosophica et historica 2, Studia historica XXIX, 1984, 28–30.
- Stadtmüller G., *Pfister B*, Geschichte der Abtei Niederaltaich (731–1986), Grafenau 1986, 111–119.
- Kadlec J., *Poustevník Vintíř*, in: Bohemia sancta, Praha 1989, 140–146.
- Vilímková M., Preiss P., *Ve znamení břevna a růží*, Praha 1989, 175–214
- Horpeniak V., *Mnich Gunther*, in: Vlastivědné zprávy muzea Šumavy, Sušice 1990, 41–56